

**Rizikómagatartások az elmúlt 25 évben
az ESPAD kutatás tükrében**

Horváth Ágoston, Arnold Petra, Sebők Anna

„A szociológia egy sikeres évszázad előtt?”

*A Magyar Tudományos Akadémia Kiváló Kutatóhely Szociológiai Intézet konferenciája
2020.október 8-9.*

Háttér

- Négy évente ismétlődő kutatás a 16 éves fiatalok alkohol- és egyéb drogfogyasztási szokásairól – 1995-2019 – 7. hullám
- 30-35 európai ország
- EMCDDA és CNR (Consiglio Nazionale delle Ricerche) Pisa
- A kutatás finanszírozója 2019-ben:
 - NKFIH K127947
 - Nemzeti Drog Fókuszpont
 - Kodolányi János Egyetem Szociológia Tanszék
- Résztvevők 2019-ben:
 - Elekes Zsuzsanna (BCE)
 - Domokos Tamás (ECHO Survey)
 - Demetrovics Zsolt (ELTE PPK)
 - Pózner Vanda (BCE)
 - Szűcsné Kovács Zita
 - Kosztolnyik Tamás
 - További munkatársak majd az elemzésben

Minta 2019-ben

- Országos reprezentatív minta középiskolák 9-10. évfolyamán
 - Résztvevő iskolák száma: 227
 - Résztvevő osztályok száma: 279
 - Résztvevő diákok száma: 5836 (tisztítás előtt)
 - Ebből 16 éves: 2357 (tisztítás után)
 - Visszautasítás: osztályok 20%-a
 - A minta a 2003-ban születettek 90%-át reprezentálja

Kérdőív

- ESPAD kötelező kérdések
 - ÚPSZ, viselkedési addikciók, energia ital is
- Saját kérdések
 - További kérdések viselkedési addikciókról, dizájner drogokról, szabadidőről, egészségmagatartásról

Adatbázisok harmonizálása

- Hét adatfelvételi hullám 1995-2019
- 16 évesekre vonatkozó összekapcsolás
- Ismétlődő változók adattartalmának harmonizálása, kódlisták egységesítése
 - Dohányzás, alkoholfogyasztás, drogfogyasztás, viselkedési függőségek, szabadidő, pszichoszociális háttér, szociodemográfiai háttér
- Súlyozás: régió, iskolatípus, iskola településtípusa, évfolyam szerint – KIR-STAT adatok alapján (*forrás: KRTK Adatbank*)

Elemzés célja, módszere

- **Cél:** A fogyasztási csoportok milyen társadalmi-demográfiai, illetve pszicho-szociális tényezők mentén mutatnak különbségeket az elmúlt 25 évben.
- **Módszer:**
 - Hierarchikus klaszterezési eljárás a dohányzási, alkohol- és drogfogyasztási szokások, viselkedési függőségek alapján
 - Logit magyarázó modellek a klaszterbesorolásra (fogyasztási csoportokra) vonatkozóan
- **Célcsoport:** 16 éves, 9-10. évfolyamos diákok, 2003-ban, 2007-ben, 2011-ben, 2015-ben, 2019-ben

Klaszterszerkezet (fogyasztási csoportok) alakulása – 2003-2019

	Mérsékelt	Netező	Magas kockázatú (netező)	Közepes fogyasztó	Ivó	Problémás fogyasztó	N összesen	N klaszterelemzés
2003	66%				7%	27%	3002	2700
2007	70%			14%		16%	2651	2388
2011	62%		26%			12%	3009	2106
2015	61%		20%		11%	8%	2735	1966
2019	19%	60%			11%	10%	2425	1939

Forrás: ESPAD 2003-2019

Fogyasztási csoportok jellemzői – 2003

	Mérsékelt	Ivó	Problémás fogyasztó	Összesen
Naponta dohányzik	12%	57%	61%	29%
Múlt hónapban fogyasztott alkoholt	44%	99%	80%	58%
Múlt hónapban előfordult nagyivás	13%	93%	54%	30%
Múlt hónapban volt részeg	9%	80%	52%	26%
Tiltott szerhasználat ESPAD életprevalencia	0%	4%	66%	18%
Droghasználati célú szerhasználat életprevalencia	0%	5%	74%	20%
Visszaélésszerű gyógyszerhasználat életprevalencia	0%	2%	59%	16%
Dizájner szerhasználat életprevalencia				
Összes szerhasználat életprevalencia	0%	8%	100%	28%
Videójáték-használati zavar (átlagos skálaértékek)				
Problémás internethasználat (átlagos skálaértékek)				
Problémás közösségioldal-használat (átlagos skálaértékek)				

Fogyasztási csoportok jellemzői – 2007

	Mérsékelt	Közepes fogyasztó	Problémás fogyasztó	Összesen
Naponta dohányzik	12%	33%	63%	23%
Múlt hónapban fogyasztott alkoholt	50%	73%	96%	60%
Múlt hónapban előfordult nagyívás	23%	39%	91%	36%
Múlt hónapban volt részeg	10%	18%	71%	21%
Tiltott szerhasználat ESPAD életprevalencia	0%	41%	63%	16%
Droghasználati célú szerhasználat életprevalencia	0%	62%	77%	21%
Visszaélésszerű gyógyszerhasználat életprevalencia	0%	49%	66%	17%
Dizájnert szerhasználat életprevalencia				
Összes szerhasználat életprevalencia	0%	100%	89%	28%
Videójáték-használati zavar (átlagos skálaértékek)				
Problémás internethasználat (átlagos skálaértékek)				
Problémás közösségioldal-használat (átlagos skálaértékek)				

Fogyasztási csoportok jellemzői – 2011

	Mérsékelt	Magas kockázatú (netező)	Problémás fogyasztó	Összesen
Naponta dohányzik	7%	29%	67%	20%
Múlt hónapban fogyasztott alkoholt	46%	78%	93%	60%
Múlt hónapban előfordult nagyivás	22%	63%	89%	41%
Múlt hónapban volt részeg	6%	36%	67%	21%
Tiltott szerhasználat ESPAD életprevalencia	0%	20%	94%	17%
Droghasználati célú szerhasználat életprevalencia	0%	38%	100%	22%
Visszaélésszerű gyógyszerhasználat életprevalencia	0%	28%	41%	12%
Dizájner szerhasználat életprevalencia				
Összes szerhasználat életprevalencia	0%	57%	100%	27%
Videójáték-használati zavar (átlagos skálaértékek)	0,34	1,22	0,37	0,57
Problémás internethasználat (átlagos skálaértékek)	9,36	12,50	10,51	10,31
Problémás közösségioldal-használat (átlagos skálaértékek)				

Fogyasztási csoportok jellemzői – 2015

	Mérsékelt	Magas kockázatú (netező)	Ivó	Problémás fogyasztó	Összesen
Naponta dohányzik	8%	13%	38%	64%	17%
Múlt hónapban fogyasztott alkoholt	50%	56%	99%	90%	60%
Múlt hónapban előfordult nagyivás	27%	33%	95%	77%	40%
Múlt hónapban volt részeg	9%	16%	64%	61%	21%
Tiltott szerhasználat ESPAD életprevalencia	4%	8%	17%	88%	13%
Droghasználati célú szerhasználat életprevalencia	7%	16%	20%	93%	17%
Visszaélésszerű gyógyszerhasználat életprevalencia	0%	33%	2%	58%	12%
Dizájner szerhasználat életprevalencia	0%	1%	2%	74%	6%
Összes szerhasználat életprevalencia	7%	39%	22%	99%	23%
Videójáték-használati zavar (átlagos skálaértékek)	0,20	1,66	0,78	0,98	0,62
Problémás internethasználat (átlagos skálaértékek)	9,48	15,55	11,20	12,18	11,12
Problémás közösségioldal-használat (átlagos skálaértékek)	8,22	12,48	9,75	11,13	9,49

Fogyasztási csoportok jellemzői – 2019

	Mérsékelt	Netező	Ivó	Problémás fogyasztó	Összesen
Naponta dohányzik	0%	10%	37%	63%	17%
Múlt hónapban fogyasztott alkoholt	12%	65%	87%	93%	61%
Múlt hónapban előfordult nagyivás	5%	37%	81%	77%	40%
Múlt hónapban volt részeg	0%	13%	57%	56%	20%
Tiltott szerhasználat ESPAD életprevalencia	0%	5%	11%	89%	13%
Droghasználati célú szerhasználat életprevalencia	0%	10%	21%	95%	18%
Visszaélésszerű gyógyszerhasználat életprevalencia	0%	1%	58%	54%	13%
Dizájner szerhasználat életprevalencia	0%	0%	0%	48%	5%
Összes szerhasználat életprevalencia	0%	10%	64%	100%	24%
Videójáték-használati zavar (átlagos skálaértékek)	0,04	0,38	0,18	0,33	0,29
Problémás internethasználat (átlagos skálaértékek)	8,77	12,38	11,63	12,99	11,68
Problémás közösségioldal-használat (átlagos skálaértékek)	7,38	10,72	10,26	10,97	10,07

Fogyasztási csoportok háttére (átlagos marginális hatások) – 2003

	Ivó	Problémás fogyasztó
Lány (ref.: fiú)	-0,0532 ***	0,0108
Családszerkezet (ref.: két édeszülő)		
Édeszülő+nevelőszülő	0,0036	0,0862 **
Édeszülő egyedül	-0,0269 *	0,041
Nincs édeszülő	-0,06 ***	0,0918
Anya iskolai végzettsége (ref.: érettségi alatt)		
Érettségi	-0,0112	0,0196
Diploma	-0,0015	-0,0032
Nem tudja/nincs	0,0798	-0,092 *
Iskola településtípusa (ref.: Budapest)		
Megyeszékhely	0,0291 **	-0,0415
Város	0,0212	-0,0728 ***
Község	-0,0487	0,1817
Iskola típusa (ref.: gimnázium)		
Szakközépiskola	0,0179	0,0331
Szakiskola	0,0261	0,0717 **
Előfordult lógás	0,0415 ***	0,1562 ***
Szülők kontroll	-0,0099	-0,1323 ***
Apai kapcsolattal elégedettség	0,0218	-0,033
Baráti kapcsolatokkal elégedettség	-0,0087	-0,0091
Elmenős szabadidő	0,062 ***	0,1431 ***
Olvasós szabadidő	-0,0163	0,0368 *
Sport szabadidő	0,0028	-0,0566 ***
Net szabadidő	0,0081	0,0351 *
Önbecsülés	-0,0002	0,0048 **
Depresszió	-0,0008	0,0114 ***
Nagelkerke R2	0,14	0,29
N	2034	2034

*p<0,1, **p<0,05, ***p<0,01

Fogyasztási csoportok háttére (átlagos marginális hatások) – 2007

	Közepes fogyasztó	Problémás fogyasztó
Lány (ref.: fiú)	0,0093	-0,0539 ***
Családszerkezet (ref.: két édeszülő)		
Édeszülő+nevelőszülő	-0,052 **	0,035
Édeszülő egyedül	0,0033	-0,0342 *
Nincs édeszülő	-0,0445	0,0212
Anya iskolai végzettsége (ref.: érettségi alatt)		
Érettségi	0,0162	0,0339 *
Diploma	-0,0132	0,0232
Nem tudja/nincs	-0,0109	-0,0584 *
Iskola településtípusa (ref.: Budapest)		
Megyeszékhely	0,0054	-0,0489 **
Város	0,0017	-0,0354 *
Község	0,0461	0,0004
Iskola típusa (ref.: gimnázium)		
Szakközépiskola	0,0139	0,026
Szakiskola	0,0382	0,0249
Előfordult lógás	0,0299	0,0891 ***
Szülők kontroll	-0,0531 ***	-0,0826 ***
Apai kapcsolattal elégedettség	-0,0407 **	-0,0596 ***
Baráti kapcsolatokkal elégedettség	-0,013	0,0487 **
Elmenős szabadidő	0,0434 ***	0,1414 ***
Olvasós szabadidő	-0,0129	0,0143
Sport szabadidő	0,0399 **	0,0113
Net szabadidő	0,0361 *	-0,0277
Önbecsülés	-0,0017	-0,0008
Depresszió	0,0063 **	0,0134 ***
Nagelkerke R2	0,07	0,28
N	1963	1963

*p<0,1, **p<0,05, ***p<0,01

Fogyasztási csoportok háttére (átlagos marginális hatások) – 2011

	Magas kockázatú (netező)	Problémás fogyasztó
Lány (ref.: fiú)	-0,0935 ***	-0,0044
Családszerkezet (ref.: két édeszülő)		
Édeszülő+nevelőszülő	0,002	0,0178
Édeszülő egyedül	0,0024	0,0388 *
Nincs édeszülő	-0,04	0,0843
Anya iskolai végzettsége (ref.: érettségi alatt)		
Érettségi	0,0125	-0,0111
Diploma	0,0145	-0,0202
Nem tudja/nincs	-0,0735	0,0253
Iskola településtípusa (ref.: Budapest)		
Megyeszékhely	0,0498 *	-0,033
Város	0,0526 **	-0,0389 **
Iskola típusa (ref.: gimnázium)		
Szakközépiskola	-0,0092	0,0062
Szakiskola	-0,0953	-0,0391
Előfordult lógás	0,0084	0,1304 ***
Szülők kontroll	-0,0877 ***	-0,08 ***
Apai kapcsolattal elégedettség	-0,0554 **	-0,0252 *
Baráti kapcsolatokkal elégedettség	-0,0009	0,0816 ***
Elmenős szabadidő	0,1133 ***	0,098 ***
Olvasós szabadidő	-0,045	-0,0139
Sport szabadidő	-0,0126	-0,0143
Net szabadidő	0,0347	0,0116
Önbecsülés	0,0048 **	-0,0028 *
Depresszió	0,0186 ***	0,0049 **
Nagelkerke R2	0,15	0,24
N	1727	1727

*p<0,1, **p<0,05, ***p<0,01

Fogyasztási csoportok háttere (átlagos marginális hatások) – 2015

	Magas kockázatú (netező)	Ivó	Problémás fogyasztó
Lány (ref.: fiú)	-0,0825 ***	-0,0407 **	0,0014
Családszerkezet (ref.: két édesszülő)			
Édesszülő+nevelőszülő	-0,0766 ***	0,0013	0,0323
Édesszülő egyedül	-0,066 ***	0,0218	0,045 **
Nincs édesszülő	0,0452	-0,0517 **	-0,0225
Anya iskolai végzettsége (ref.: érettségi alatt)			
Érettségi	-0,0285	0,0063	0,0212
Diploma	-0,0459	0,0285	0,004
Nem tudja/nincs	-0,1135 ***	0,0232	-0,0452 *
Iskola településtípusa (ref.: Budapest)			
Megyeszékhely	0,0023	0,0128	-0,0561 **
Város	-0,0172	0,0208	-0,0471 **
Község	0,0667	-0,0156	-0,0034
Iskola típusa (ref.: gimnázium)			
Szakközépiskola	-0,0174	0,0349 **	0,041 ***
Szakiskola	0,0076	0,0507 *	0,0737 ***
Előfordult lógás	0,0037	0,0034	0,0606 ***
Szülők kontroll	0,0497 *	-0,0716 ***	-0,0727 ***
Apai kapcsolattal elégedettség	-0,0353	0,0223	-0,0226
Baráti kapcsolatokkal elégedettség	-0,0095	0,086 ***	-0,0053
Elmenős szabadidő	0,0171	0,0935 ***	0,048 ***
Olvasós szabadidő	-0,0104	-0,0081	-0,0607 ***
Sport szabadidő	-0,0712 ***	0,0593 ***	0,0038
Net szabadidő	0,1236 **	0,1691 ***	0,0292
Önbecsülés	0,01 ***	-0,0029 **	0,0006
Depresszió	0,0172 ***	0,0062 **	0,0025
Nagelkerke R2	0,15	0,16	0,23
N	1517	1517	1517

*p<0,1, **p<0,05, ***p<0,01

Fogyasztási csoportok háttére (átlagos marginális hatások) – 2019

	Netező	Ivó	Problémás fogyasztó
Lány (ref.: fiú)	0,0608 **	-0,021	-0,0617 ***
Családszerkezet (ref.: két édeszülő)			
Édeszülő+nevelőszülő	0,0121	-0,004	0,0188
Édeszülő egyedül	0,0223	-0,0237	0,0227
Nincs édeszülő	-0,1127	0,078	0,0284
Anya iskolai végzettsége (ref.: érettségi alatt)			
Érettségi	0,0158	-0,0003	-0,0251
Diploma	0,0847 **	-0,0262	-0,0521 **
Nem tudja/nincs	0,0813	-0,0421	0,003
Iskola településtípusa (ref.: Budapest)			
Megyeszékhely	-0,0269	0,0088	-0,0352 *
Város	0,0114	-0,0071	-0,0482 **
Község	-0,3649	0,3284	-0,1391
Iskola típusa (ref.: gimnázium)			
Szakközépiskola	0,018	0,0151	-0,0059
Szakiskola	0,0415	-0,0007	0,0187
Előfordult lógás	-0,0858 **	-0,0188	0,0871 ***
Szülők kontroll	0,0599 *	-0,0298	-0,0658 ***
Apai kapcsolattal elégedettség	0,0081	-0,0088	-0,0275 *
Baráti kapcsolatokkal elégedettség	0,0506	0,0038	-0,0043
Elmenős szabadidő	-0,1859 ***	0,1263 ***	0,1199 ***
Olvasós szabadidő	-0,0983 ***	0,0332	0,0033
Sport szabadidő	0,083 ***	-0,0511 ***	-0,0296 *
Net szabadidő	0,1851 ***	-0,0456	0,0759
Önbecsülés	0,0008	0,0031 *	-0,0011
Depresszió	0,006	0,0048 *	0,009 ***
Nagelkerke R2	0,08	0,13	0,31
N	1544	1544	1544

*p<0,1, **p<0,05, ***p<0,01

Következtetések

- Stabil fogyasztási szokások (bővülő lehetőségek)
- Problémás és mérsékelt csoport állandósága
- Problémás fogyasztás csoport mérete csökken
- Nethasználat és viselkedési függőségek különválása a fogyasztástól (magas kockázatú csoport átalakulása)
- Problémás fogyasztók háttere ragadható meg leginkább a vizsgált magyarázó változókkal
- Folyamatosan meghatározó háttértényezők: iskola teleüléstípusa, iskolakerülés, szülői kontroll, szabadidős szokások, mentális egészség (depresszió)

Folyamatosan meghatározó háttértényezők alakulása, 2003–2019

	2003	2007	2011	2015	2019
Lógás	16%	18%	11%	11%	14%
Szülői kontroll	70%	67%	72%	79%	80%
Elmenős szabadidő	43%	38%	28%	19%	20%
Olvasós szabadidő	20%	21%	18%	22%	20%
Sport szabadidő	67%	72%	77%	80%	77%
Net szabadidő	54%	79%	92%	93%	95%
Depresszió (skála átlaga)	11,16	11,70	11,36	11,48	11,98

- További lehetőség: háttérváltozók bővítése, makroadatok használata?

Köszönöm a figyelmet!

os@gmail.com

www.devianciakutatas.hu